

Henryk Skorowski

"Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki", Tadeusz Ślipko, Warszawa 1988 : [recenzja]

Collectanea Theologica 59/4, 162-164

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

lowie XIII wieku jako komentarz Tory (Pięcioksięgu Mojżesza). Mistycyzm kosmologiczny księgi Zohar jest zaabsorbowany zarówno Bogiem i Jego przymiotami, jak i rzeczywistością zła we wszechświecie, siły realnej i bardzo aktywnej. Ważnym problemem dla kabalisty jest również sam człowiek, gdyż jego dusza jest odbiciem Boskości.

Następny okres rozwoju mistycyzmu żydowskiego to czas po wypędzeniu Żydów z Hiszpanii, dzięki czemu judaizm rozprzestrzenił się w Europie, a nawet w Nowym Świecie. Kabała dostała się do publicznego nauczania. Mnożą się jej komentatorzy i wyznawcy. Na szczególnie wyróżnienie — według D. Bialesa — zasługują dwaj zwolennicy tej nauki: Mojżesz Cordovero i Izaak Luria. Mojżesz Cordovero (1522—1570) usystematyzował wcześniejszą literaturę kabalistyczną, dając o niej krytyczną ocenę w napisanych przez siebie dwóch książkach. Izaak Luria (1534—1574) rozwinął drogi mistycyzmu żydowskiego. Dużą rolę przypisuje on — po kosmicznej katastrofie — człowiekowi w naprawie utraconej harmonii, a nawet w odkupieniu własnej duszy przez postępowanie zgodne z Bożymi przykazaniami. Nic dziwnego, że nauka kabalistyczna Lurii szybko stała się uniwersalną teologią żydowską.

Przedstawione krótko różne typy mistycyzmu średniowiecznego wprowadzają czytelnika w atmosferę tego okresu. Osobiste, głębokie zjednoczenie z Bogiem nie przeszkadzało tym ludziom wywierać wielki wpływ na życie społeczne. Nawet żyjąca w odosobnieniu Juliana z Norwicz oddziaływała na otoczenie przez przykład życia, modlitwę i umartwienia, a także przez liczne rady udzielane tym, którzy o nie prosili. Nowe naświetlenia niektórych zagadnień — metodologicznie i treściowo — pobudzają do dalszych badań, do lepszego poznania języka, jakim posługiwali się pisarze—mistycy. Ważnym momentem jest to, że poszczególne opracowania zawierają wykaz źródeł bibliograficznych oraz objaśnienia trudniejszych fragmentów omawianych dzieł mistycznych. Opracowanie zaopatrzone jest w indeks osobowy i rzeczowy.

o. Marian Kanior OSB, Tyniec

ks. Tadeusz ŚLIPKO SJ, *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1988, s. 449.

Człowiek, który chce przeżyć swoje życie w pełni po chrześcijańsku, musi zająć określoną postawę wobec tego, co niesie współczesna mu rzeczywistość, w którą jest on głęboko „wpisany”. Nie może zatem dziwić fakt, że chrześcijanin dzisiejszy szuka wszelkich dostępnych pomocy, które umożliwiają mu rozwiązanie niepokojów własnego umysłu i serca, powstających w kontekście ciągle nowych zjawisk. Właściwa bowiem postawa rodzi się w atmosferze właściwej oceny etycznej, ta zaś z kolei często warunkowana jest właściwą wiedzą. W takiej rzeczywistości wielkie zadanie do spełnienia ma przede wszystkim etyka i teologia moralna, które podejmują ciągle nowe problemy współczesnego świata, dając ich etyczną ocenę.

Sądzić zatem należy, że zarówno środowisko etyków i teologów moralistów, a także szerokie grono współczesnych katolików z uwagą odnotować powinno najnowsza publikację wybitnego etyka polskiego ks. T. Ślipko *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, poświęconą problemom bioetycznym. Nie będzie przesadą, jeśli stwierdzi się, że te właśnie problemy zdominowały dzisiejszy świat, a samo pojęcie bioetyki weszło na stałe do współczesnego słownictwa. Wachlarz problemów kryjących się pod tym pojęciem jest ogromny. Jednocześnie są to zagadnienia ważne. Wszystkie one bowiem oscylują wokół najważniejszego dobra człowieka, jakim jest jego życie. Ostatecznie też w większym czy mniejszym zakresie dotyczą każdego człowieka. Stąd też wielkie nimi zainteresowanie.

Autor mając świadomość, że nie wszystkie problemy bioetyczne są jednako aktualne w warunkach polskiej rzeczywistości, podjął jednak trud

całościowego ujęcia tych zagadnień. Argumentem za takim ujęciem jest fakt, że bioetyka we współczesnym swym stanie stwarza szerokie tło, na którym w lepszym świetle występuje jeden z wielkich problemów etycznych wszystkich czasów, jakim jest etyka ludzkiego życia (s. 5). Całość interesującej treści ujęta jest w dziewięciu rozdziałach.

Pierwszy z nich traktować należy jako wprowadzenie i podstawę dalszych rozważań. Dotyczy on samego pojęcia bioetyki i jej zasadniczej tematyki. Na tym tle podejmuje autor wszystkie najważniejsze zagadnienia współczesnej bioetyki.

Pierwsze z nich dotyczy etyki środowiska naturalnego (r. II). Ujęta ona została w sposób szczegółowy od ukazania narodzin samego problemu etyki środowiskowej, poprzez omówienie działalności człowieka w środowisku, która może mieć charakter działalności „twórczej” i „degradotwórczej”, aż do opisu świadomości współczesnego świata w zakresie problematyki ekologicznej. Ponieważ mimo licznych prób nie wypracowano jeszcze wyraźnej zarysowanej etyki środowiska naturalnego, autor podejmuje wysiłek ukazania elementów chrześcijańskiej etyki środowiska naturalnego poprzez wydobycie podstaw antropologicznych, moralnych zasad wynikających z idei prymatu człowieka, szczegółowych wniosków moralnych. W ramach etyki środowiskowej osobno omówiony został świat zwierząt. Zdaniem autora, mimo że zagadnienie to stanowi integralną część świata naturalnego, to jednak wyodrębnienie go usprawiedliwione jest tym, że tematyka ta kryje w sobie większej wagi implikacje etyczne (s. 48).

Kolejny rozdział (III) dotyczy szeroko dyskutowanego dziś zagadnienia inżynierii genetycznej. Zdaniem autora, o ile ekologia ujmuje człowieka od strony zewnętrznych warunków jego życia, a więc pośrednio tylko i z pewnego dystansu, o tyle genetyka dotyka zjawiska życia wprost w najgłębszych tajnikach jego rzeczywistości w pierwszych stadiach jego rozwoju (s. 75).

Szeroka i wielopłaszczyznowa problematyka inżynierii genetycznej ujęta została w logiczną i przejrzystą całość. W pierwszej kolejności ukazane zostały elementarne wiadomości z zakresu genetyki i eugeniki, a konsekwentnie dalej najnowsze stanowiska filozoficzno-etyczne w tej materii oraz ustalenie antropologiczno-aksjologicznych podstaw bioetyki genetycznej. W tym kontekście podejmuje autor wysiłek zanalizowania i oceny etycznej szczegółowych zagadnień z zakresu tzw. eugeniki pozytywnej i negatywnej. Eugenika pozytywna obejmuje manipulacje zmierzające do udoskonalenia gatunku ludzkiego poprzez polepszenie puli genetycznej. Eugenika negatywna zmierza do przeciwdziałania ujemnym mutacjom genetycznym powodującym patologiczne stany u dotkniętych nimi jednostek (s. 142). Tu też omówione zostały tak ważne problemy, jak zapłodnienie pozaustrojowe i diagnostyka prenatalna.

Przedmiotem dociekań w rozdziale czwartym są pewne graniczne sytuacje powstałe w związku z faktem zagrożenia ludzkiego życia w okresie od urodzenia do śmierci. Zasadniczo chodzi o etyczną ocenę swoistych metod terapii stosowanych przez współczesną medycynę w odniesieniu do odpowiednich kategorii chorób. Zagadnieniami wiodącymi są tu: eksperymenty lekarskie na ludziach, transplantacje (nerek, płuc, serca, wątroby, trzustki), krwiodawstwo, elektrowstrząsy, psychochirurgia.

Ważnym problemem z zakresu bioetyki jest problem eutanazji. Poświęcony jest mu w całości rozdział piąty publikacji. Całokształt wywodów w tej materii poprzedza omówienie przypadków choroby nieuleczalnej i krańcowej degradacji człowieka. One bowiem warunkują wszelkie eutanatyczne działania. W dalszej kolejności przechodzi autor do omówienia samego pojęcia eutanazji i jej etycznej oceny. Ocenę tę poprzedza krytyka stanowiska pro-eutanatycznego, a następnie przypomnienie elementarnych założeń chrześcijańskiej antropologii, a mianowicie: autentyczna wartość ludzkiego życia, właściwe pojęcie wolności, sens cierpienia oraz zasada prymatu osoby nad

społeczeństwem. Dopiero w tym kontekście podjęta została próba oceny eutanazji legalnej, dobrowolnej i na żądanie oraz eutanazji samobójczej. Całość wywodów w tej materii kończą refleksje dotyczące prawa człowieka do umiarkowania z godnością. Jest to zagadnienie ważne. W wywodach bowiem zwolenników eutanazji jawi się ona jako zrealizowanie tego prawa przez człowieka, który został pozbawiony możliwości godnego życia. Stąd też poddaje autor rzeczowej analizie i ocenie pojęcie prawa do godnego życia i prawa do godnej śmierci.

Rozdział kolejny (VI) poddaje ocenie dwa zagadnienia: samobójstwo z poświęcenia i zabójstwo filantropijne. Są to problemy bardzo specyficzne. W wypadku samobójstwa z poświęceniem motywem działania jest miłość. Ona ukierunkowuje człowieka na poświęcenie własnego życia na rzecz wzniosłych celów. W wypadku zaś zabójstwa filantropijnego dla określonych ważnych celów poświęca się życie innego człowieka. Praktycznie najczęściej chodzi o poświęcenie życia człowieka niewinnego celem ratowania większej ilości ludzi. Oba, budzące wiele kontrowersji, problemy poddaje autor rzeczowej analizie, by na jej podstawie dokonać właściwej oceny.

Ostatnie dwa zagadnienia bioetyczne, które omawia autor w publikacji, to zagadnienie ewentualnej dopuszczalności obrony przed agresorem posuniętej aż do zabicia agresora oraz zagadnienie kary śmierci. Oba zostały ujęte w jednym rozdziale (r. VII). O ile pierwsze z nich budzi mniej dyskusji, o tyle zagadnienie kary śmierci jest problemem szczególnie aktualnym i szeroko dyskutowanym. Problem kary śmierci ukazany jest w kilku etapach: historia tej kary, zasadnicze wobec niej stanowiska, typowe argumenty „za” i „przeciw” jej dopuszczalności. Następnie autor dokonuje krytycznej oceny koncepcji abolicjonistycznej, by ostatecznie dać zarys rozwiązań w świetle etyki katolickiej.

Ostatnie dwa rozdziały omawianej publikacji (r. VIII, IX) należy traktować jako szersze zakończenie. Pierwszy z nich dotyczy ciągle aktualnego w ramach biomedycznych ingerencji problemu: na czym polega i kiedy ostatecznie następuje śmierć człowieka i jak daleko sięga obowiązek lekarza podejmowania działań celem podtrzymywania życia umierającego? Drugi z kończących rozdziałów dotyczy zagadnienia konfliktu na terenie bioetyki pomiędzy dwoma orientacjami etycznymi: etycznym absolutyzmem reprezentowanym przez etykę chrześcijańską oraz etycznym relatywizmem mającym głównych przedstawicieli w utylitarystycznym i praktycystycznym sytuacjonizmie. Opowiedzenie się za konkretną orientacją automatycznie rzutuje na formowanie ocen i norm w zakresie problemów współczesnej bioetyki.

Zaprezentowana praca ks. T. Slipko jest próbą całościowego ujęcia najważniejszych problemów współczesnej bioetyki i jako taka jest pierwszą publikacją ujmującą całość tych zagadnień od strony etyki katolickiej na gruncie polskim. Wcześniej ukazała się wprawdzie praca ks. S. Kornasa *Eksperymenty medyczne w świetle etyki katolickiej*, ale podejmuje ona tylko zagadnienia biomedyczne w ramach bioetyki. Publikacja ks. T. Slipko wychodzi poza zakres problemów biomedycznych i ujmuje zasadniczo wszystkie problemy związane z ludzkim życiem. W tym całościowym ujęciu wyraża się podstawowa wartość omawianej publikacji dla etyków, teologów moralistów i studentów tych dyscyplin. Jest to po prostu ważne źródło etycznej wiedzy z zakresu współczesnej bioetyki.

Wydaje się, że wartość omawianej publikacji należy widzieć także w płaszczyźnie duszpasterskiej. Winna ona być szeroko wykorzystana i to zarówno w duszpasterstwie specjalistycznym (służba zdrowia), jak i powszechnym. Stanowi ona bowiem źródło etycznej wiedzy dla współczesnego katolika w zakresie znajomości obecnych problemów bioetycznych i ich etycznej oceny.

ks. Henryk Skorowski SDB, Warszawa-Łomianki